

Klockan är 06.30, den 7 november 1917. Kanonerna på kryssaren Aurora ute på floden Nevá och i Peterpaul-fästningen på Vasilijön är riktade mot Vinterpalatset – tsarens forna residens, nu säte för Alexandr Kerenskijns interimregering. Bolsjevikerna har just lämnat ett ultimatum: Om ministrarna och palatsets försvaret inte ger upp inom tjugominuter, kommer eld att anläggas. Man vägrar.

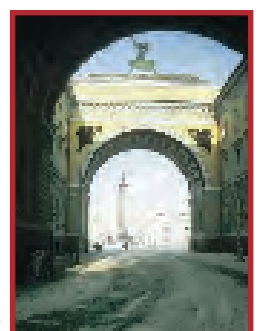
Två lösa skott avlossas. Några fönsterrutor krossas. Den försvarande Kvinnobataljonen ger upp. Belägrarna anfaller. Men det blir aldrig någon riktig batalj, utan mer ett tumult i vilket sex av angräparna dödas, förmodligen av sina egna. Ministrarna arresteras och sätts i Peterpaul-fästning. Och den berömda Oktoberrevolutionen är över – åtminstone i Petrograd.

När revolutionshistorien sedan skrevs var man av lätt insedda skäl tvungen att frisera verkligheten genom att skapa spännande myter med hjältar, offer och stora slag.

FAKTA

Genom Krigsministeriets valv stormas vinterpalatset. En samtida målning av E. B. Lintott. Bilden nedan är ett nutida foto med samma perspektiv

S:t Petersburg

– en förverkligad dröm

*Jag älskar dig, Peters skapelse
jag älskar din stränga harmoni,
Nevás majestätiska lopp,
graniten vid dess stränder,
mönstret i dina gjuljärns Galler,
den genomskinliga skymningen,
det månlösa skimret i dina vemodiga nätter*
ALEXANDER PUSJKIN (1799-1837)

Av Magnus Forslin

Trots. Skall S:t Petersburgs historia beskrivas med ett enda ord, så är förmodligen "trots" det mesta adekvata. Bara Peter den Stores vision om att förverkliga staden var ett trots mot vad som under hans samtid kunde betraktas som genomförbart. Själva uppförandet av staden skulle bli ett utdraget trots mot naturen. S:t Petersburg var också staden som trotsade feodalismen, tsaren och Guds nåd. Det är hjältestaden som 1941-44 under den 900 dagar långa belägringen trotsade den tyska armén.

S:t Petersburgs svåra och kampfyllda historia utgör samtidigt en märkligt kontrasterande fond till den enastående vackra stadskärnan. Låt oss göra en blixervisit till denna fantastiska världsmetropol (som faktisk bara ligger några mil från Stockholm) och samtidigt göra några nedslag i dess dramatiska historia.

S:T PETERSBURG

Staden ligger på 42 öar i Nevás floddelta och binds samman av ca 500 broar. Invånarantalet överskrider idag 5 miljoner. Det tyskklingande namnet "S:t Petersburg" ersattes vid krigsutbrottet 1914, till det mer ryska Petrograd, som i sin tur ersattes av Leningrad vid revolutionärens död 1924. Efter Sovjetunionens fall 1991 återtog staden sitt ursprungliga namn.

FAKTA

En stad blir till

För Peter den Store skulle ett nytt Ryssland födas ur den blivande huvudstaden. Staden var hjärtat i hans

enorma reformprogram. Inte bara militär, statsförvaltning och utbildningsväsendet skulle i grunden omändras, utan även den nationella kulturen, den ryska själen. Peter hade även blivit arkitektoniskt inspirerad av sina utbildningsresor runt om i Europa. Han önskade en modern, bekväm stad, symmetriskt byggd med stora stenlagda avenyer, trottoarer, parker, kanaler för avrinning, gatulus, stenbroar, osv. Och allt skulle andas yppig barock.

S:t Petersburg (som för övrigt inte är uppkallad efter tsaren själv utan efter aposteln Petrus), var en skrivbordsprodukt i bokstavig bemärkelse; med linjal drog Peter själv upp gatornas sträckning. Att staden skulle byggas på låga öar i ett otillgängligt, sumpigt träskland i floddeltat, bekymrade honom föga. Däremot ansåg han att det var nödvändigt för imperiets framtid att hugga upp ett fönster mot Europa.

Projektet gick av stapeln. Omkring 20.000 arbetare, mestadels livegna och svenska krigsfångar, försökte under kanonkrevaderna från den försvarande befästningen torrläggas och påla en grund som hela tiden ville glida tillbaka ned i floden Nevá. Snart tvångskrekryterades också bönder *en masse* (40.000 man årligen) för att öka byggnadstakten, med svår åderlätning bland jordbruksarbetarna som följd. Under femton år betalades ingen lön. Dödssiffrorna var naturligtvis oerhört höga. Tiotusentals dukade under av svält och sjukdomar.

Även adeln och rika handelsmän var tvungna att bidra; de ålades att bygga exklusiva hus och palats i staden. All annan byggverksamhet förbjöds. Samtidigt måste de betala kostnaderna för stora delar av den ofentliga byggnationen.

Peter den Store fick så sin drömstad. Men det var nog bara han själv och de välbetalda utländska arkitekterna och stadsplanerarna som till en början kom att uppskatta det nya framtvungade Petersburg.

1712 blev i alla fall staden huvudstad, och skulle så förbli fram till 1918.

Staden brinner

Om insatserna under oktoberrevolutionen överdrevs och glorifierades (se *faktaruta t h*), lär man knappast kunna överskatta kampen under Andra världskriget, då staden mellan september 1942 och januari 1944

Petershof (1714) ligger ca tre mil utanför centrum och uppfördes av Peter den Store efter segern vid Poltava ville bygga ett residens vid Finska viken som skulle bräcka Versailles.

Krigsministerietsvalv kröns av segermonumentet som triumferar över Rysslands seger över Napoleon 1812.

Omringad av nyklassicism bryter Försoningskyrkan trenden med sina lökkupoler i guld och rika utsmyckningar i mosaik.

belägrades av den tyska armén.

En halv miljon tyska soldater, 1.500 stridsvagnar och över 1000 flygplan hade satts in på Leningradfronten. Man skulle besegra staden innan september månads utgång för att sedan inta Moskva. Anfaller skulle avslöja enorma blottor i det ryska försvaret. Inkompetent ledning och övertro på den Röda Arméns förmåga höll på att infria Hitlers förhoppningar. Livsmedelsförråden fanns på ett och samma ställe och brann upp i början av belägringen. Men befolkningen gav sig inte utan bjöd tappert motstånd under obeskrivliga umbäranden.

Under Nürnbergsprocesserna upp-gav de sovjetiska myndigheterna att antalet döds-offer var 632.000, men det flesta bedömare tror att siffran är betydligt högre (ca 1 miljon). 17 000 dog av artillerield och flyganfall, resten av svält.

I Sjostakovitjs berömda sjunde symfoni, *Leningradsymfonin*, hyllas hjältetmodet hos invånarna. Han skrev den under passen som brandvakt och i pauserna då han grävde skyttegravar.

I originalpartituret lär radanmärkningen "VT" ofta återkomma, vilket betyder flygraid.

Några sevärdheter

Staden var efter kriget till stora delar

raserad, men ett imponerande restaurationsarbete återställde de vackra centrala delarna till sitt ursprungliga skick redan efter några år. Dessa delar omfattas också idag av UNESCO:s världskulturarvlista. Staden är med sin arkitektoniska profil unik och avgjort en av de vackraste i världen. Palats i pastell avlöser katedraler med

Statyn av Peter den Store på Dekabristernas plats. I bakgrunden den imponerande Isaakskatedralen.

gyllene kupoler och pampiga propyléer. Här finner vi utsökta uttryck i barock och nyklassicism, men även byggnader i stilar av yngre snitt som jugend och funktionalism. De tre äldsta stadsdelarna är den i söder belägna Amiralitetssidan, och i norr Vasilijön och Petrogradsidan.

När S:t Petersburgs stadsplanering skall beskrivas brukar man oftast utgå ifrån Amiralitetet (1806-1823) vid Nevás strand. Byggnadens histo-

ria börjar redan 1704, då Peter den Store anlade ett skeppsvarv här och ända fram till revolutionen inrymdes det ryska sjöfartsministeriet i den. Det nuvarande Amiralitetet är över fyra hundra meter långt och kröns av en 72 meter hög gyllene spira med ett förgyllt skepp högst upp. Från Amiralitetet strålar tre stora avenyer söderut, s k *trizubets* (tretandare). Dzerzjinskijgatan, Majorovprospektet, men den största och mest kända är Nevskij Prospekt (1710) – den Stora Perspektivgatan. En boulevard på 4,5 km om vilken Nikolaj Gogol sa:

"Det finns inget bättre än Nevskij Prospekt – åtminstone inte i Petersburg, för vilken den är allt. Vad överglänser den inte, denna gata som är vår huvudstads sanna skönhet."

Arkitektoniskt anses balansen mellan gatans bredd och husens höjd vara perfekt.

Gatan är och förblir stadens affärs- och kulturcentrum. Här arbetar drygt en halv miljon människor. Längs gatan finns tio teatrar och konsertsalar, ett tjugotal biografier och ett hundratal krogar och restauranger. Längst ned på Nevskij Prospekt ligger klosteret Alexandr Nevskij (1710) med Trefaldighetskyrkan.

Klostret är placerat "fel"; Peter den Store antog att det var här som

Vinterpalatset

S:t Petersburgs mest berömda siluett är det pastellgröna **Eremitaget** som egentligen består av fem olika byggnader: Lilla Eremitaget (där man kan se de hängande trädgårdarna), tsarens Eremitaget, samt Gamla och Nya Eremitaget. Den största byggnaden med sin 1,6 km långa fasad och 1057 rum är **Vinterpalatset** (1754-62) – "En hymn till glädjen" som den italienske arkitekten Rastrelli kallade sitt verk. Ingen byggnad (utöver katedraler) får enligt en gammal lag vara högre än palatset.

Det var Katarina II som initierade de fantastiska konst-samlingarna. Hon ville vara kultiverad och började med ambassadörer som hjälp att systematiskt köpa upp konst (ofta hela galerier) runt om i Europa, ett uppdrag som till exempel Diderot och Voltaire fick. Det sägs att om man skulle stanna en minut framför varje konstverk, åtta timmar om dagen, under fem dagar i veckan, så skulle det ta åtta år att se de tre miljonerna konstföremål.

Den isgröna färgen är för att palatset skall göra sig mot Nevan en gnistrande kall vinterdag. Framför palatset på slottstorget står den 47,5 meter höga Alexanderkolonnen. Den 650 ton tunga stenstoden står helt utan fästen på sin sockel.

Peter den Store antog att det var här som fursten Aleksander besegrade svenskarna 1240. Ett misstag som uppdagades först när klostret var byggt.

Vid de intilliggande begravningsplasterna vilar många stora författare och tonsättare – Tjajkovskij, Glinka, Dostojevskij, Rimskij-Korsakov... etc. När man på 1930-talet grävde upp Gogols grav – var den tom. "Inte ens Gogol vill stanna kvar i Ryssland", hävdade en syrlig opposition.

Längs Nevskij Prospekt ligger bl a **Kazankatedralen** (1801-1811) med sin halvcirkelformade fasad som uppbärs av 96 korintiska kolonner. Bronsdörrarna är kopior från vad Michelangelo kallade *Paradisets portar* i ett 1400-tals florentinskt kloster. Under kommunistepoken var kyrkan ett religionshistoriskt museum.

Vid sidan om katedralen ligger Gribojedovkanalen, följer man den ett litet stycke kommer man till den arkitektoniskt avvikande **Uppståndelsekyrkan**, även kallad "Frälsaren på Blodet". Det var på denna plats som ett par revolutionärer (s k narodniker) 1881 dödade Alexander II i ett bombattentat. Kyrkan byggdes på den plats han föll. Genom en lucka i golvet såg man under många år till att "bättra på" blodfläcken. Avsikten med mordet kan diskuteras – Alexander den II var den mest liberala av alla tsarer, och avskaffade bl a livegenskapen. Hans långt gående sociala reformarbete upphörde efter sonens makttillträde.

Sydväst om Amiralitetet ligger i rysk nyklassicism den storslagna **Isaaskatedralen** (1818-1858) – ett ingenjörstekniskt mästerverk i granit och marmor. Pelarna vid portalerna, inalles 112 stycken, är huggna i ett stycke. Kupolen som minner om Peterskyrkan i Rom är 101 meter hög och täcks med 100 kg bladguld. Väggarna är på sina ställen 5 meter tjocka. Katedralen rymmer 14.000 besökare.

Det var tio gånger dyrare att bygga katedralen än Vinterpalatset. Det var också en av de sista byggnaderna som uppfördes av livegna – många dog under arbetets gång. Bara vid förgyllningsarbetet skall sextio arbetare ha omkommit genom att andas in ångorna från det kvicksilver som användes.

Framför katedralen ligger **Dekabristernas torg** som fått sitt namn efter de upprorsmän som i december 1825 försökte sig på en statskupp. (Man använde sig av byggnadsmaterial från katedralen som tillhyggen). Här står på en 1.500 ton tung sockel av granit den berömda **statyn av Peter den Store** (1782).

Mitt emot Amiralitetet ligger Vasilijön mellan de båda flodarmarna Stora (Bolshaja) och Lilla Nevá (Málaya). Längs Strandvägen ligger Konstakademien, Mensjikovpalatset, Vetenskapsakademien, Universitetet, Konstakademien, Zoologiska museet (med sina berömda infrusna mammutar) På den udde tronar det vackra **Börshuset** (1805-1810) – nu-

mera Marinhistoriskt museum – med de båda rödbruna **Rostrumpelarna** framför. Pelarna är marina segermonument, tillika fyrbåk.

Från udden ser vi tydligt över till Petrogradsidan och den sexkantiga Harön med stadens äldsta byggnadsverk: **Peterpaulfästningen** (1703, 1706-1725 och 1779-1787) med sin katedral. Här, där Nevá är som bredast, skulle man försvara sig mot svenskarna. Men försvaret flyttades snart till Viborg och Kronstadt, och fästningen blev istället ett fruktat fängelse. Berömda interner är bl a Dostojevskij och Lenins bror som också avrättades här.

Passerar man fästningen kommer man till Kirovprospektet och Revolutionstorget. Vid Kutuzovkajen, på andra sidan Kirovbron, ligger **Suvorovmonumentet** (rest efter den store härföraren) och bakom det **Marsfältet**.

Alldeles till vänster ligger också **Sommarträdgården** (1704) med Peter den Stores **Sommarpalats** (1710-1714). Går vi Strandvägen västerut, längs Palatskajen, kommer vi till det vackra **Marmorpalatset** (1768-85) ritat av Antonio Rinaldi, tidigare Leninmuseet och numera konstmuseum. Fortsätter vi så vidare längs Palatskajen har vår promenadväg slutits; vi är framme vid Amiralitetet och **Vinterpalatset**.

"Den som inte är i Petersburg – är ingenstans"
Ett ryskt talesätt

Kom med i Present Resors Reseklubb

Vill du ut och röra på dig? Kanske träffa nya vänner och bekanta? Se dig om i världen tillsammans med oss på Present Resor. Vi är reseklubben för dig som vill vara aktiv och träffa likasinnade. Tillsammans upptäcker vi vår Sköna Värld med professionell färdledning till ett lågt pris, utan att pruta på kvaliteten! Dessutom får du alltid en hemlig present varje gång du reser med oss.

Hur blir jag och mina vänner medlemmar

Det enda du behöver göra är att skicka in ditt namn och adress till oss: Present Resor AB Box 5224, 102 45 Stockholm. Märk kuvertet "Ny medlem".

Att bli medlem i Present Resor är kostnadsfritt, men om du inte är aktiv under 1 år förlorar du ditt medlemskap och tidningen upphör att skickas hem. Vill du återuppta ditt medlemskap så går det bra att ringa till oss och tala om det.

Rabattkortet ger dig möjlighet att resa ännu billigare!

Present Resor erbjuder alla att köpa ett rabattkort. Kortet kostar 100 kr och ger ända upp till 500 kr i rabatt på våra redan prisvärda resor.

Så beställer Du Ditt Rabattkort

Du kan köpa kortet direkt av reseledaren på bussen eller beställa det genom att betala in på postgiro 1240881-1 märk blanketten "R-kort" Fyll i namn och adress och telefonnummer så skickar vi kortet direkt hem i brevlådan (spara kvittot, det gäller som R-kort tills du fått originalet i brevlådan). Kortet är

personligt och gäller i ett år från och med det datum du beställer det.

Du bokar snabbt och bekvämt Din resa vid närmaste brevlåda, kostnadsfritt!

Hos Present Resor bokar du din resa med svarskort, som du finner i tidningen på sidan 38. Du slipper vänta i långa telefonköer.

Du kan i lugn och ro, hemma tillsammans med dina reskamrater, fylla i svarskortet, med allt vad som önskas. Portot är redan betalt!

Svar inom några dagar!

Så fort du lagt svarskortet på brevlådan, återkommer vi med din resebekräftelse inom några dagar direkt hem i brevlådan, med exakt avgångstid och uppsamlingsplats. Våra kortresor betalar du direkt till reseledaren på bussen, långresor faktureras, se våra resevillkor.

Vill du fråga något så skriv till oss, så kontaktar vi dig per telefon.

Akuta situationer, så som avbeställning av resa, ändrat deltagarantal eller ändrad avresedag, ring mellan kl 09.00-11.00 måndag till fredag på

Detta får du i vår reseklubb!

- resor med reseledare och likasinnade till många platser i Sverige och övriga delar av världen
- Ett billigt och enklare sätt att boka
- förmånliga priser
- träffa nya vänner och bekanta
- gratis prenumeration av Sköna Värld

Sist men inte minst... du får alltid en hemlig present av oss som minne av resan!

Så skicka in ditt namn och adress senast idag så missar du inte några spännande reseupplevelser eller nya kamrater för livet!

Välkommen till Present Resors reseklubb!